

Kommuneplan

Leselyst i Hemnes

*EN HELHETLIG KOMMUNAL PLAN SOM SKAL SIKRE UTVIKLING AV GODE
LESE- OG SKRIVEFERDIGHETER FOR ALLE BARN SOM VOKSER OPP I
HEMNES KOMMUNE*

Hemnes kommune
Skaperglede mellom smul sjø og evig snø

Innhold

1.0	Innledning.....	3
2.0	Forankring.....	5
2.1	Statlige styringsdokumenter	5
2.2	Kommunale styringsdokumenter	6
3.0	Samarbeid om lesing som grunnleggende ferdighet	7
3.1	Samarbeid mellom barnehage og skole	7
3.2	Samarbeid med heimen	8
3.3	Leseutvikling.....	8
4.0	Biblioteket	17
4.1	Samarbeidsrutiner mellom folkebiblioteket og barnehagene/skolene i Hemnes kommune.	17
5.0	Helsestasjonen	18
5.1	Rutiner ved Helsestasjonene i Hemnes kommune	18
6.0	Barnehagene	19
6.1	Forebygging og tidlig innsats	19
6.2	Språkstimulering.....	20
6.3	Observasjon.....	21
6.4	Hva skal overleveres fra barnehagen til skolen?	21
6.5	Overgang fra barnehage til skole, foreldresamtale.....	22
6.6	Samarbeidsrutiner mellom barnehage og skole i forbindelse med skolestart.....	23
7.0	Skole	24
7.1	Lesing i alle fag:	24
7.2	Hva kjennetegner en god leselærer?	25
7.3	Digital lesing og skriving	25
7.4	Lesestrategier/ læringsstrategier	26
7.5	Kartleggingsrutiner og kartleggingsverktøyet VOKAL	27
7.6	Kartleggingsprøver for skolene i Hemnes	27
7.7	Alternative kartleggingsprøver av lese- og skriveferdigheter	29
7.8	Ansvar og oppfølging etter kartlegging	29
7.9	Vurdering.....	31
7.10	Rutiner ved skifte av skole/trinn kontaktlærer	33
8.0	Ressurser	33
8.1	Lenker	33
8.2	Andre ressurser	34
9.0	Kilder.....	34

1.0 Innledning

Grunnlaget for «Leselyst i Hemnes» 2016-2020

Vår organisasjon er kontinuerlig i utvikling og endring. Det kommer stadig nye føringer og stortingsmeldinger. Vi lever i et samfunn med stort mangfold og der endringene skjer raskere enn tidligere. Dagens elever skal utdannes til morgendagens yrker som enda ikke finnes. Dette krever mye av både barnehage og skole i form av ny læringskompetanse og bruk av teknologi. Kommunikasjon og medieteknologier er i rask utvikling og dette får betydning for hva som bør vektlegges i barnehage og skole i fremtiden.

Vi må følge utviklingen i samfunnet, og av den grunn ønsket enhetslederne for barnehage og skole i Hemnes kommune å revidere deler av «Leselyst i Hemnes» fra 2008. Planen den gang var starten på et langsiktig arbeid. Den hadde som målsetting å sikre at flest mulig barn som vokser opp i Hemnes kommune skulle bli gode lesere.

Fremdeles viser flere nasjonale og internasjonale undersøkelser at norske elevers leseferdigheter ikke er så gode som man kunne ønske. Dette gjelder også for vår kommune. Forskning og skriftspråklige fagmiljøer understreker gang på gang at lesing og skriving er områder det må arbeides bevisst med på alle klassetrinn i grunnskolen, i tillegg til en god, systematisk språkstimulering i førskolealder. Vi må derfor fortsette med det målrettede arbeidet vi startet gjennom «Leselyst i Hemnes» 2008, men tilpasse og endre planen til dagens krav og samfunn.

Lesingens plass i hverdagen har endret seg radikalt de siste årene. Fra å være en aktivitet knyttet til bøker og blader er den nå endret til en aktivitet som foregår på en skjerm. Når leseaktiviteten og prioriteringen av lesing tidligere varierte veldig fra hjem til hjem – oppleves det nå at lesing i stor grad har stor prioritet i alle hjem. De fleste barna som begynner på skolen i dag opplever sannsynligvis hver dag, og flere ganger om dagen, at de voksne rundt seg leser. Barna har med seg en erfaring om at lesing er en helt sentral del av de voksnes liv - og at lesing er noe som ofte foregår på en skjerm. Skolen har en unik mulighet til å ta utgangspunkt i dette, og gjennom det la barna lære seg å lese. Det er naturlig at barnets lesing og skriving fra første dag i skolen innbefatter bruk av teknologiske hjelpemidler i tillegg til bøker og papir. Barnehagene i kommunen har også tatt i bruk teknologi som en naturlig del av barnehagedagen.

Med «Leselyst i Hemnes» 2016-2020 ønsker enhet barnehage og skole å sikre en helhetlig og god språk-, lese- og skriveopplæring for alle barn og elever i kommunen. Planen strekker seg fra helsestasjon, barnehage og ut grunnskolen. Gjennom felles tverrfaglig satsing og systematisk arbeid på alle nivåer ønsker kommunen at elevenes leseresultater heves. For å

lykkes, må alle parter; politikerne, folkebiblioteket, helsesøstre, foreldrene, ledere og alle ansatte i barnehage og skole samarbeide for å gi språk-, lese- og skriveopplæringen høy prioritet.

Barna i Hemnes møter bokstavene allerede i barnehagen. Etter hvert blir bokstavene til ord, og ord blir til setninger. Leseferdighetene må videreutvikles og holdes ved like. En må lese mye for å bli en god leser, og det går lettere for den som synes lesing er gøy. De må støttes og oppmuntres. Leselyst er den viktigste drivkraften! Planen skal være et verktøy og til hjelp for barnehager og skoler i deres daglige arbeid.

«Leselyst i Hemnes» er et styringsdokument som skal være et fundament for å forebygge lese- og skrivevansker. Den skal danne grunnlag for barnehagens og skolens oppfølging av alle barns språkferdigheter og lese- og skriveferdigheter.

Prosjektgruppa har bestått av representanter fra helsesøstertjenesten, folkebiblioteket, barnehager og skoler i kommunen, og ledet av kommunelogoped Gerd Valla.

Vi har stor tro på at «Leselyst i Hemnes» vil bidra til at flere barn i kommunen leser mer og bedre! Vi vil arbeide tverrfaglig for å sikre utvikling av gode lese- og skriveferdigheter for alle barn som vokser opp i Hemnes kommune.

Vi arbeider for å gi gode kommunale tjenester som vi ønsker skal føre til et godt oppvekstmiljø -og gi økt skaperglede mellom smul sjø og evig snø.

Korgen den 19. august 2016

Heidi Lien
Enhetsleder barnehage

Rolf Arne Westgaard
Enhetsleder skole

2.0 Forankring

2.1 Statlige styringsdokumenter

Overordnet finnes flere offentlige styringsdokumenter som er gjeldende for barns opplæring innenfor utdanningssystemet. I tillegg til forskning og teori om språk-, lese- og skriveutvikling har vi gjort et utvalg som trekker tråder direkte til innholdet i vår plan, og som gir retningslinjer til det forebyggende arbeidet.

Barnehageloven (2005) og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2006), Opplæringsloven og Kunnskapsløftet (2006).

Stortingsmeldinger:

- nr. 16 (2006) – *Og ingen stod igjen*
- nr. 19 (2015) – *Folkehelsemeldingen — Mestring og muligheter*
- nr. 20 (2012 – 2013) – *På rett vei*
- nr. 23 (2008) – *Språk bygger broer*
- nr. 30 (2009) – *Kultur for læring*
- nr. 31 (2008) – *Kvalitet i skolen*
- nr. 41 (2009) – *Kvalitet i barnehagen*

Aukrustrapporten (Aukrust 2006)

Veilederen «*fra Eldst til Yngst* (2011)

Gi rom for lesing! (2003 – 2007)

NOVA Rapport 12/2010- *Tidlig Innsats - tidlig innsats og tiltak mot frafall i videregående skole gjennom hele oppveksten*

Ludvigsen-utvalget (2015) *Fremtidens skole. Kompetanse for fremtiden – hva trenger elevene å lære?*

Helsestasjonene har nasjonale retningslinjer for syn, hørsel og språk som er gjeldende for deres virke, samt lov om helsetjenester (1984).

2.2 Kommunale styringsdokumenter

Gjennom revidering av «Leselyst i Hemnes» er det viktig at forankringen til overordnet kommuneplan blir synlig. Siden utarbeidelsen av «Leselyst i Hemnes» i 2008, har det kommet ny kommuneplan, herunder kommuneplan samfunnsdel og kommunedelplan for barn og unge. Det har også kommet strategisk plan skole – Læringslyst og kvalitet 2014 – 2022».

I kommuneplanens samfunnsdel er hovedmålene for Hemnes kommune skissert opp. Hovedmål 2 som er knyttet opp mot oppvekstvillkår i kommunen lyder:

«I 2025 er Hemnes kjent som en kommune med ekstra gode oppvekstvillkår».

Samfunnsdelen sier noe om at den gode oppvekstkommunen er oppmerksom på de ulike gruppers behov, og at kommunen i sin planlegging og virksomhet forsøker å legge til rette for å dekke viktige behov på en god og inkluderende måte. Kommunen skal blant annet satse på at flere barnefamilier bosetter seg i Hemnes. En av de viktigste suksessfaktorene i den forbindelse er gode oppvekstvillkår og høy kvalitet i skolene.

Delmål knyttet mot hovedmål 2:

- «Barnehagene skal være en av ungenes læringsarenaer og bidra vesentlig til at ungene i Hemnes får verdens beste start på livet».
- «Skolene i Hemnes skal skape gode læringsresultat gjennom god undervisning, trygghet og godt læringsmiljø».
- «Barn og ungdom skal oppleve trygghet og mulighet for vekst og utvikling i hjem, barnehage, skole og fritid».

I disse delmålene ligger det utdypet at det skal være en målrettet satsing på barnehagen som læringsarena, der det legges et godt fundament for senere læring i skolen for alle barn. «Leselyst i Hemnes» er et tiltak som imøtekommer kommunens satsing med tanke på tidlig innsats og sosial utjevning.

Gode oppvekstvillkår forutsetter god standard på, og godt samarbeid mellom de ulike kommunale tjenestene som: jordmortjenesten, helsestasjon, barnevern, barnehage, skole, kultur og fritid.

Kommunedelplan for barn- og unge fremhever at kommunen skal tenke helhetlig og jobbe for et bedre samordnet tjenestetilbud. De strategiene som trekkes frem er forebygging, tverrfaglighet, kompetanse, helhetlig ledelse, samhandling og sikring av gode overganger.

Arbeidet for barn og unge i Hemnes krever en helhetlig innsats, og det forebyggende arbeidet deles inn i tre ulike nivå:

- Generelle tiltak for alle barn og foresatte – universell forebygging
- Tiltak for barn og foresatte med risiko for å utvikle vansker – selektiv forebygging
- For barn og foresatte med behov for særskilte tiltak – indisert forebygging.

«Leselyst i Hemnes» skal dekke alle tre nivåer.

3.0 Samarbeid om lesing som grunnleggende ferdighet

3.1 Samarbeid mellom barnehage og skole

Vi vet at det er viktig og grunnleggende for alle fag i skolen at elevene behersker lesekunsten.

Grensen mellom barnehage og skole er mindre etter at seksåringene ble skolestartere. Vi har fått ny innsikt i hvordan skriftspråket kan utvikles på naturlige måter både i hjem og barnehage. Forskning viser at språklig bevisstgjøring og tilrettelegging i barnehage ser ut til å forebygge nederlag når det gjelder lesing og skriving (Hagtvet, 2002, Lundberg m.fl. 1998). Språklige ferdigheter er grunnlaget for skriftspråkutviklingen. Barnehagens systematiske arbeid med språkkompetanse er dermed den fundamentale og viktige grunnmuren som skolen skal bygge videre på.

Den skriftspråklige utviklingen starter for de fleste barn før de begynner på skolen. Noen barn kan lese, og mange er i ferd med å knekke lesekoden den dagen den formelle leseopplæringen begynner. Andre barn har ikke kommet så langt i sin utvikling. Forskningsfeltet innen lesing, lesevansker og forebygging av vansker har i dag solide kunnskaper om at skriftspråkstimulerende miljø i noen grad kan bidra til å utligne forskjellen i forutsetninger. Barnehagen skal med andre ord tilrettelegge og støtte de barna som er godt i gang med å oppdage skriftspråket. Den skal også tilrettelegge for barn som har vansker med kommunikasjon og språk.

Formålet med denne planen er å få en sammenhengende skriftspråklig stimulering fra barnehage og inn i skolen og at hvert barn blir møtt ut fra sine forutsetninger. Det innebærer at de barna som lærer å lese og skrive før skolestart, bør stimuleres videre i sin utvikling.

Her bør barnehagen ha innblikk i og kunnskap om de første stegene i lese- og skriveopplæringen på 1. trinn. Barnehagen skal her ta i bruk «Leseutviklings skjemaet – LUS», som er nærmere forklart i «Lus-trappa» i del 3.3. På samme måte skal skolen bruke TRAS-skjemaene for å vurdere barn som trenger mer tilrettelagt språkstimulering.

Enhetsleder barnehage og enhetsleder skole vil igangsette nettverk etter ønske og behov fra barnehager og skoler.

At barnehagene i Hemnes arbeider så godt med språk, får konsekvenser for begynneropplæringen i skolene. Tempo, intensitet og kontinuitet er stikkord. Lærerne har god kunnskap om å finne de lesemetodene som egner seg best for den enkelte eleven og progresjonen justeres etter elevens tempo. Det er viktig at valgene gjøres på bakgrunn av kunnskap og refleksjon omkring barnets opplevelse av bokstaver og leseprosessen.

Opplevelse av mestring er helt avgjørende for fremgang. Leseopplæring er ikke noe unntak i så henseende. Dersom elever som strever ikke får tidlig og effektiv hjelp, mister de naturlig nok både lyst, motivasjon og energi. En mindre vanske i starten kan føre til et større problem enn nødvendig.

3.2 Samarbeid med heimen

Samarbeid mellom skole og hjem er viktig. Det at barnet lærer seg å lese er en spennende prosess. Det er ønskelig at foreldrene er klar over barnets forhold til lesingen både av enkeltbokstaver og helord, og oppmuntrer i prosessen. Foreldrenes observasjoner er også nyttige for å hjelpe eleven videre i leseutviklingen.

3.3 Leseutvikling

Leseutviklingskjemaet (LUS), er et kvalitativt vurderingsverktøy og vurderingen skal gjøres i en lesesituasjon som for eleven er den mest gunstige. LUS-skjemaet er et nyttig verktøy i å kartlegge nivået barnet er på i leseutviklingen. Det er en god støttespiller til foreldrenes observasjoner og lærers samtale med eleven om lesingen. Leseutviklingskjemaet bygger på Sternbergmodellen som er nøye beskrevet i «Leselyst i Hemnes» fra 2008.

De ulike nivåene i LUS:

19. Oversiktslesing
18 B. Ungdomsbøker. Refleksjon. Person- og miljøskildringer
18 A. Leser lett bøker der bare teksten fører handlingen videre. Er boksluker/ lesehest
17. Leser bevegelig tekst (tv titting)
16. Kan følge skriftlige instruksjoner og bruksanvisninger og viser ved handling at instruksjonen er forstått.
15. Leser flytende, foretrekker stillelesing
14. Søkeler - finner enkeltopplysninger i løpende tekst
13. Leser nesten flytende, stopper opp i blant
12. Leser 3-4 ord i tekster for egen erfaringsbakgrunn før de står fast
11. Leser stotrende, strever fram i teksten. Avhengig av bilder/ illustrasjoner
10. Veksler mellom ulike strategier for funksjonell lesing
9. Lyderer for å lese ukjente ord
8. Kan erstatte tale/ lytte med lese/ skrive (sende lapper)
7. bruker bokstavene effektivt for å lese
6. Bruker enkeltbokstaver for å kjenne igjen ordet
5. Plukker ut nye ord ved hjelp av ord de kjenner fra før
4. Kjenner igjen ordbilder
3. Skjøner at det som er skrevet, kan leses
2. Kjenne til leseretningen
1. Kjenne igjen navnet sitt

Birgita Allgard, Margre Rudqvist og Bo Sundblad (2009): *Den nye LUS-boken*. Cappelen akademiske forlag

LUS: Beskrivelse av alle nivåer:

1. Kjenner igjen navnet sitt

Ofte er barnas eget navn deres første møte med skriftspråket. De kjenner igjen ordbildet eller forbokstaven i navnet sitt, og forstår at det representerer dem selv. De «tegner» navnet sitt, ofte uten begrep om bokstaver eller leseretning. Men barna vet at det de tegner betyr dem selv, uavhengig av staving og om de har skrevet navnet forlengs eller baklengs.

2. Kjenner leseretningen

Barnet vet at en leser fra venstre mot høyre og ovenfra og nedover, og hvordan en går fra en linje til den neste. Et barn som blir lest for, kan observere hvilken vei man blir. Hvis fingeren følger ordene, får barnet hjelp til å forstå hvordan teksten er organisert. Når barna leker at de leser, kan de herme finger-bevegelsen riktig, og bli riktig vei. Tospråklige barn må ofte forholde seg til ulike leseretninger i språkene, uten at det er noe stort problem.

3. Vet at det skrevne kan sies

Barna har oppdaget at den som leser for dem, sier akkurat det som er skrevet – de skjønner at budskapet ligger der fast. Denne forståelsen gjør at de gjerne spør hva det står, når de ser skilt og oppslag. De viser også forståelse for systemet ved å leke at de kan selv, de lekeskriver og lekeleser. De kan gjerne huske utenat det meste av teksten i en bok de har hørt ofte, og med støtte i bildene kan de gjengi teksten på riktig sted, selv om de ikke kan lese ordbildene eller bokstavene.

4. Leser kjente ordbilder i tekster

Barna er omgitt av skriftlig kommunikasjon. Hverdagen er full av reklamer, plakater og skilt. Bøkene som blir lest for dem, er kanskje fulle av ordbilder. Hyppighet og gjentakelser gjør at barna lærer seg ordbilder for det som interesserer dem (is, LEGO, politi – hva de biter seg merke i kan være individuelt). Kanskje spiller de med ordkort og lærer ordbilder der. Å kjenne igjen enkeltstående ordbilder er likevel ikke tilstrekkelig for å være på LUS 4. Barnet er der først når det kjenner igjen «sine» ordbilder i sammenhengende tekster, og kan finne ordbildet og si at «Der står det POLITI».

5. Skjønner ordbilder fra kontekst

Barnet bruker sine kjente ordbilder, illustrasjoner og sin forkunnskap til teksten til å lære seg nye ordbilder. Det bruker sin logiske evne ved å ta utgangspunkt i ordbilder det kan, finne informasjon i illustrasjonen og høre på ordlyden i setningen. Plutselig kan barnet komme til å sette fingeren på riktig ordbilde, og spørre om det her står «ball». Kanskje det ikke en gang spør, det bare vet. Å se likheter mellom kjente ordbilder hjelper barnet til å forstå koplingen mellom lyd og den enkelte bokstav, og forbereder neste nivå.

6. Bruker enkeltbokstaver for å lese ord

Barna har oppdaget sammenhengen mellom den enkelte bokstav og en bestemt lyd. De bruker stadig forkunnskap, illustrasjoner og ordbilder for å forstå teksten, men i tillegg kan de støtte seg på informasjon fra enkelte bokstaver. Dermed vil de kunne rette seg selv, om det i teksten står et annet ord enn det de gjetter når de så bildet. En elev som kjenner bokstaven P, kan finne ut at det under bildet av katten ikke står «Katt», slik han først foreslo, det står «Pus».

7. Bruker bokstavene effektivt

Lesingen er stadig avhengig av forforståelse og illustrasjoner, men lydering av bokstaver inngår nå som en effektiv strategi. Når tidligere strategier (illustrasjoner og ordbilder, bruk av enkeltbokstaver) ikke strekker til, lyderer barnet opp til 3 eller 4 bokstaver etter hverandre. Det er strevsomt, men interessant å bruke bokstavene. Ofte lyderer barnet starten av ordet, og bruker illustrasjonen for å komme frem til hvilket ord det dreier seg om. Altså lyderer de det de må, men ikke mer. Ordbilder, illustrasjoner og forforståelse er fortsatt viktige lesestrategier.

8. Lytte/tale blir lese/skrive

På LUS 8 kan barna bruke sin bokstavkompetanse til spontant å skrive egne budskap, for eksempel lapper, tekster til tegninger, små beskjeder. Barna skriver fordi de selv har lyst, ikke fordi læreren styrer situasjonen. LUS 8 beskriver altså ikke at lesekompetansen er høyere enn LUS 7, men at leseferdigheter og skriveferdigheter kan kombineres og brukes i praktiske situasjoner. Mange barn skriver før de leser. For å være på LUS 8 må de også kunne lese tilsvarende tekster.

9. Lyderer lengre og ukjente ord

Barna kan nå lydere godt nok til å lese ukjente tekster, så lenge konteksten er kjent. De er ikke lenger avhengige av forforståelse til boken, men kan selv finne/få en bildebok med et par tekstlinjer på siden og lese den på egen hånd. Nå blir barna ofte svært bokstavfokusert, og lydering dominerer over andre lesestrategier. Også kjente ordbilder blir ofte lydert. Noen barn kan se ut til å hekte seg sånn opp i nøyaktig lydering at de må minnes på at det er greit å lese ordbilder også.

10. Veksler mellom funksjonelle strategier

Barna bruker ulike strategier for lesing og velger strategi ut fra hva som er mest hensiktsmessig. Kjente ordbilder blir lest som ordbilder, ukjente ord lyderes etter behov. Illustrasjonene finnes og brukes iblant for å forstå innholdet. På nivå 10 leser barna fortsatt bildebøker der innholdet også kommuniseres i illustrasjonene, men teksten betyr mest. Lesingen blir stadig mer flytende, og barna veksler naturlig mellom ulike lesestrategier.

11. Leser ord for ord, liten billedstøtte

Barna har tilegnet seg de grunnleggende lesestrategiene, og bruker dem etter behov. De kan lese mer krevende bøker, med mindre bildestøtte. Bildene er frittstående illustrasjoner. Nå må barna ta til seg informasjon som bare formidles skriftlig, siden bildene ikke lenger forbereder leseren på alt teksten forteller. Det å ta inn hele innholdet uten at en illustrasjon har satt dem på sporet, er en krevende utfordring. Tekstene byr på mye mer motstand enn før. Lesingen blir ofte langsom og stakkato, fordi elevene må konsentrere seg om meningen i hvert enkelt ord. Dette setter grenser for hvor omfattende tekster elevene kan klare å ta til seg. Bøkene er ofte sammenhengende historier, uten kapitler.

12. Leser grupper av ord, lengre tekster

Barna har trening i å hente ut informasjon uten bildestøtte, og behøver ikke lenger konsentrere seg så mye om det enkelte ord, men kan lese grupper av ord sammenhengende. Det kan gjerne være mer enn 3 – 4 ord, men lesingen er preget av hyppige, små pauser. Når det kommer en liten stopp, er det fordi eleven må ta inn innholdet eller trenger å lydere et ord. Høytlesing er fortsatt den leseformen som fungerer best. For den som ikke selv ser teksten, kan det gjerne være slitsomt å følge med på det eleven leser. Leseferdighetene er nå gode nok til at barnet kan klare mer omfattende tekster, dvs. enkle kapittelbøker.

13. Leser nesten flytende

Elevene leser stille og bruker lesestrategiene funksjonelt. Avkodingen krever fortsatt mye energi, og eleven må innimellom stoppe opp for å lydere, lese om igjen, eller tenke gjennom innholdet. Selv om elevene leser stille, kan de forme ordene med leppene, eller la fingeren følge teksten. Enkle bøker der bare teksten fører handlingen fremover, med korte kapitler, luftig skrift og spredte illustrasjoner passer som lesestoff.

Elevene er på god vei til flytende lesing. Når de leser høyt, har andre glede av å høre på. Men øyet tar ikke inn særlig mye av teksten før ordene kommer ut av munnen, 13-leserne leser gjerne siste ord på siden før de blar om. Hvis intonasjonen er flat og monoton, tegnsetting ignoreres etc. kan det være et tegn på at teksten er for vanskelig. Da har eleven kanskje tekniske ferdigheter til å avkode ordene, og bruker opp all energien på det, mens forståelsen mangler.

På nivå 13 kan elevene fortelle om enkeltheter i teksten de blir spurt om, men det er vanskelig for dem å gi et referat av et lengre handlingsforløp. 13-leserne er der de er i teksten, uten det overblikket som trengs for å sammenfatte og komprimere. Mengdetrening er viktig, og etter hvert vil elevene klare å gjenfortelle mer fra bøkene. Neste lesenivå (LUS 15) er ikke nådd før elevene forlater lettlestbøkene og går over til ordinære kapittelbøker for barn.

14. Søkeleser i løpende tekst

Elever som leser nesten flytende (LUS 13) vil etter hvert lære seg ulike måter å forholde seg til løpende (sammenhengende) tekst på. De kan lese med full oppmerksomhet, eller de kan la øynene løpe over teksten uten å ta til seg hele innholdet, før de kommer til det de er interesserte i å lese. På den måten kan de raskere finne frem til enkeltopplysninger, for eksempel svar på spørsmål læreren har stilt. Søkelesing er nyttig i arbeidssituasjoner elevene møter på skolen, elevene finner raskere frem til svar på spørsmål og oppgaver. Er oppgaver og tekster for krevende, vil 13-lesernes besvarelser gjerne være preget av klipp-og-lim, dvs. de henter ut mer eller mindre tilfeldige opplysninger som ser ut til å passe tematisk med spørsmålet. Elevenes lese kvalitet er for dårlig til å gi dem oversikt og helhets-perspektiv, men gode søkelesingsferdigheter kan hjelpe dem til å løse ulike oppgaver, i det minste på en

overflatisk måte. Elevene kan dermed gi et falskt inntrykk av å henge med i opplæringsarbeidet, selv om lesekvaliteten deres ikke er god nok til å håndtere de leseutfordringene de får fra 5. trinn og videre i skoleløpet.

Elever som har lært seg å søkelese, vil utvikle sin ferdighet videre til å kunne skimlese, dvs. skaffe seg oversikt over innholdet i nye tekster uten å lese dem grundig.

15. Leser kapittelbøker flytende med god forståelse

Stillelesing er nå den naturlige leseformen, og leseprosessen flyter uten avbrudd og pauser. Begrepet «flytende lesing» refererer altså ikke til høytlesing, men til at leseforståelsen ikke forstyrres av avkodingsproblematikk. Om elevene underveis i sin (stille)lesing må korrigere feillesing, fører ikke det til brudd i forståelsen.

Stillelesing går raskere enn høytlesing. Kvaliteten på høytlesingen kan forringes av for høyt tempo, stammeproblematikk eller lignende uten at det betyr manglende flyt i leseprosessen når elevene leser stille. At elevene likevel er på LUS 15 viser seg i hvilken type bøker de velger, hvor utholdende de er i lesingen, og i hvordan de refererer det de har lest.

Siden den tekniske leseprosessen er automatisert, blir ikke elevene lenger så slitne av å lese. De kan derfor lese mer omfangsrrike tekster og fokusere fullstendig på innholdet. De bearbeider innholdet uten pauser etter hvert som de leser, og får driv og sammenheng i lesingen. Elever på LUS 15 har lagt lettlestbøkene bak seg og leser ordinære kapittelbøker for barn med mer omfattende tekst, mindre skriftstørrelse og få eller ingen bilder. Slike bøker har enkel struktur og klar kronologi, klart tegnet persongalleri og enkle relasjoner mellom de ulike karakterene. Om bøkene er for kompliserte, kan en 15-leser ofte hente ut det forståelige, og overse resten.

Elever på LUS 15 kan selvstendig gjenfortelle det de har lest, og læreren må stille åpne spørsmål som gir rom for at de får formidlet sin egen leseopplevelse. De gjenforteller svært episodisk, likt og ulikt på detaljnivå. De har en konkret, ikke en analytisk, tilnærming til det de leser, de fortaper seg i enkeltheter og har ikke utviklet evne til å se de store linjer. Derfor kan de ikke opp-summere lange linjer i få ord. De trekker heller ikke paralleller til andre bøker, men vandrer inn i den boka de snakker om og forteller innenifra.

16. Kan følge skriftlige instruksjoner

I et samfunn fullt av skjemaer og bruksanvisninger er det å kunne lese seg til hvordan en skal utføre forskjellige handlinger nødvendig for alle. Elevene møter stadig skriftlige instruksjoner, og blir satt til oppgaveløsning av ulikt slag. Å ha nådd LUS 16 vil si å være i stand til å utføre nye arbeidsoppgaver i en velkjent sammenheng, som det å kunne lese og forstå elementene i en tekstoppgave i matematikk, gjennomføre et nytt forsøk i naturfag eller lage mat etter en oppskrift i mat og helse. Forforståelse i fagområdet er en forutsetning, men den nye

oppgaven vil likevel innebære at elevene må holde rede på mange løse tråder, og kombinere dem på riktig måte, uten å miste oversikten.

Fra de laveste trinnene arbeider elever med skriftlige instruksjoner, men disse gir enkel informasjon og presenterer et ledd om gangen. På LUS 16 kan elevene mestre instruksjoner som inneholder flere elementer, som må samordnes for å få overblikk over oppgaven og komme i gang med arbeidet.

Hensynet til elevenes lesekvalitet må spille inn når læreren vurderer hvilken hjelp elevene skal få for å forstå skriftlige oppgaver. Elever som har leseferdigheter til det, bør oppmuntres til selvstendig arbeid, ikke til å overlate jobben til læreren. En elev som ikke har nådd LUS 16, har behov for støtte og systematisk trening.

17. Leser bevegelig tekst

Elevene får med seg innholdet i teksten, også når de ikke kan gå tilbake og kontrollere. Mange elever opplever selv at de mestrer lesing av bevegelig tekst tidlig, fordi de fint klarer å få med seg innholdet i det de velger å se. Men mye informasjon kommer fra bildene. I tillegg har elevene ofte mye forkunnskap om personer, miljø og intriger fra tidligere episoder av samme serie. For å være på LUS 17, må eleven kunne ta til seg innholdet også i fagprogram, der mye forklarende informasjon ligger i tekstingen.

LUS 17 beskriver en lesefunksjon, lesingen er funksjonell i forhold til den situasjonen eleven oppsøker på kino eller foran tv. LUS angir ikke lesehastighet i forhold til hvor mange ord i minuttet eleven da må lese, men fokuserer på i hvilken grad eleven klarer å få med seg innholdet i programmet.

Om tekstede filmer inngår i skolearbeidet, har læreren mulighet for selv å observere elevenes mestring i forhold til LUS 17. For øvrig vil samtale med elever og foresatte gi noe informasjon, men jo eldre elevene er, jo vanskeligere vil det være for dem å sette ord på eventuell manglende kompetanse. Å ikke kunne følge med på t|v oppleves som et sosialt nederlag. Læreren bør ikke arrangere spesielle situasjoner for å finne ut hva elevene mestrer i forhold til LUS 17, men være oppmerksom når skolearbeidet legger opp til situasjoner der lesing av undertekster er en forut-setning. Om læreren ønsker å vise en tekstet film, er det hensiktsmessig å vurdere om noen av elevene vil kunne falle ut på grunn av manglende lesekompetanse, og planlegge hvordan disse elevene kan få forforståelse til innholdet og eventuell drahjelp underveis.

18A. Leser mye, fokus på handling og spenning

Ved inngangen til 18A opplever mange elever stor glede ved lesingen, og leser mye, bøker som byr på underholdning, handling og spenning. Elevene genererer forståelse underveis og tar den med til neste bok i serien, slik at terskelen for å gå løs på en ny bok blir lav. Ofte

velger de en bestemt sjanger og leser alt som er å finne her, f. eks. hestebøker eller fantasy-litteratur. Elever som kommer tidlig i 18A, blir der lenge. 18A – leseren kan utvikle seg fra barne- og ungdomsbøker til å lese enkel litteratur for voksne.

18A-leseren leser på overflaten, selv om bøkene har dypere lag. Også når romanene skildrer miljø, samfunn og personenes psykologiske utvikling, leser 18A-leseren for å finne ut hva som skjer, og tar lett på passasjer av mer stillestående karakter. Mange utvikler ikke sine leseferdigheter forbi 18A, og også de som har gjort det, hviler seg innimellom med litteratur som kan leses med et rent handlingsfokus og ikke krever selvstendig refleksjon. Bestselgerne kan ofte leses på den måten.

18A-lesernes evne til å generere erfaring underveis i lesingen gjør at de ser den røde tråden i handlingen. De leser analytisk, skiller mellom sentrale linjer og perifere detaljer, og beholder overblikket over handlingen. Når de får fortelle fra boka, gir de gjerne et sammendrag av sentrale trekk, og kan referere til og sammenlikne med andre bøker de har lest. Dette viser en annen kompetanse enn 15-leserens episodiske og tilfeldige referat.

Elever i 18A har bred leseerfaring og mange skriftspråklige forbilder. Dette kommer til syne i deres egne tekster, som blir mer planlagt og mer litterært utformet enn før. Elevene begynner selv å bli skriftspråklige. Når de skriver, hermer de etter sine litterære forbilder, både i valg av struktur og ved bruk av bilder i språket.

Når elevene har etablert seg på 18A, kan det være at deres store leseiver avtar. Det betyr ikke at de ikke lenger er på 18A. Leseferdigheten de har oppnådd, går ikke over, selv om de etter hvert bruker mindre av fritiden på å lese.

18B. Leser reflekterende, søker mer enn handling

Elever på 18B har forventninger til dypere lag i bøkene. Å lese for å finne ut hva som skjer og hvordan det hele slutter, blir utilfredsstillende. 18B-leserne leser med mer ettertenksomhet, de tar til seg person- og miljøskildringer og følger med på personenes utvikling og emosjonelle opplevelser. En 18B-leser registrerer ikke bare hva som skjer, men reflekterer rundt hvorfor det skjer eller hva alternativet kunne vært, og drar paralleller til sitt eget liv. Til forskjell fra 18A-leseren vil 18B-leseren sannsynligvis ikke hoppe over lange skildringer av miljø eller personer, men lese dem med interesse, reflektere over dem, og dra slutninger eller spontant sammenlikne med egne erfaringer eller annen litteratur. 18B-leseren er heller ikke avhengig av et kronologisk handlingsforløp, men kan håndtere omsnudd kronologi og parallelle løp i fortellingen. Hva elevene er opptatte av når de forteller om boka, kan vise at de har byttet ut 18A-leserens handlingsfokus til fordel for refleksjon rundt det som ligger under overflaten.

Ikke alle bøker skrevet for aldersgruppen 13 – 16 år gir rom for den typen ettertenksom

lesing 18B beskriver. Mange av disse bøkene er skrevet med det for øye å tilfredsstille leselystne 18A-leseres lesetrang. Men for målgruppen 13 – 16 år skrives også litteratur om unge menneskers søken på identitet, deres erfaringer, der deres utvikling og problemer blir skildret og diskutert, for at leseren kan reflektere over dem. Disse bøkene kan være interessante for en 18B-leser, som selvsagt også vil ha glede av en mengde bøker skrevet for voksne lesere.

Erfaringer viser at 18B-lesernes egne tekster bærer preg av deres evne til refleksjon. Elevene mestrer nå mange ulike sjangre, og bruker bevisst de virkemidlene som hører til. Elever som er nådd så langt i sin skriftspråklighet, mestrer vanligvis godt utfordringene de møter ved avgangseksamen i norsk, der både deres lese kvalitet og evne til refleksjon blir utfordret.

18C. Leser og finner dypere dimensjoner

Elever på 18C kan velge svært krevende tekster, som forutsetter at leseren selv kan reflektere, fortolke og finne skjulte budskap. De kan finne fram til underliggende tema, forstå og tolke symboler og underliggende dimensjoner, analysere komposisjon og uttrykksform. 18C-leseren kan selv trenge inn i krevende tekster, foreta selvstendige analyser av bokas personer, forklare symbolbruk og beskrive tekstens oppbygning. Erfaringer fra arbeidet med LUS tilsier at det er uhyre sjelden elever i grunnskolen blir vurdert til å ha nådd 18C.

19. Fordypning og oversikt

Nivå 19 forutsetter at eleven har nådd 18C. Etter å ha fordypet seg i en omfangsrik tekst, vil leseren senere raskt kunne kalle fram tekstens innhold og struktur ut fra noen få sentrale opplysninger. Man trenger ikke så mange notater eller understrekninger for å kunne gjenkalle hele leseopplevelsen. Stikkord fungerer som utløsere for helheten. Før eksamen kan 19-leseren bruke noen få sitater for å repetere og reflektere over et større verk, uten å måtte lese selve verket om igjen.

L. Litterat lesing

Med litterat lesing menes en lesing som forutsetter abstrakt og hypotetisk tenking. Det innebærer at leseren kan forstå prinsipper som ikke motsvares av en ordrett formulering i teksten, og også forstår hypotetiske resonnementer, det vil si kan trekke slutninger om fenomener utenfor sin egen konkrete erfaringsverden. Den litterære lesingen åpner for at en på egen hånd kan trenge inn i og få utbytte av sakprosa og skjønnlitterære tekster innenfor ulike sjangre, og suksessivt forstå betydningen av metaforer og finne nye dimensjoner på ulike nivåer»

4.0 Biblioteket

4.1 Samarbeidsrutiner mellom folkebiblioteket og barnehagene/skolene i Hemnes kommune.

Bibliotekets åpningstider oppdateres på Hemnes kommunes hjemmesider.

Biblioteksjefen samarbeider med «Bokbussen».

TID	TILTAK	ANSVAR
Innen oktober	Sende ut brev/mail til barnehagene og skolene med tilbud om: <ul style="list-style-type: none"> - besøk av bibliotekar - besøk på biblioteket - samarbeid om prosjekter, utstillinger, forfatterbesøk osv. - å delta og informere om folkebiblioteket på styremøte/pedagogisk ledermøte, rektormøte 	Bibliotekar
Innen oktober	Sende ut lister/oversikt over gode og "nye" bøker til barnehagene og skolene	Bibliotekar
Ved behov	Innkjøp av bøker til ett- og seksårskontrollene	Bibliotekar og logoped
Ved behov	Lage til bakkasser etter ønsker	Bibliotekar
Hele året	Etter ønske fra barnehager og skoler: Være behjelpelig med å finne stoff, litteratur om tema, forfattere osv.	Bibliotekar
Hele året	Alle barnehager og skoler anbefales å bruke bokbussen. Spesielt de tettstedene som ikke har folkebiblioteket nært seg.	Styrere og rektorer
Februar / mars	Sende ut informasjon og tilby samarbeid med barnehagene og skolene om «Verdens bokdag» 23. april.	Bibliotekar

5.0 Helsestasjonen

Helsestasjonen bruker «Tidlig intervensjon» (spørre- og observasjonsskjema) på de fleste kontroller.

Helsestasjonen skal være spesielt oppmerksom på syn, hørsel og språk på alle kontroller!

5.1 Rutiner ved Helsestasjonene i Hemnes kommune

Enhetsleder og ledende helsesøster har ansvaret for at helsestasjonene i Korgen og Hemnes følger opp «Leselyst i Hemnes»:

- Prosjektgruppa har utarbeidet figurer med tegning og tekst. Disse skal deles ut på første hjemmebesøk, men også samtales rundt på de ulike månedskontrollene. Bøker deles ut på 6 - 7 måneders- og seksårskontroller
- Tverrfaglig samarbeid ved behov
- Helsesøstrene deltar på overgangsmøte mellom barnehage og skole

NÅR	TILTAK	ANSVAR
Hjemmebesøk ved ca. 6. uke	Dele ut heftet «Sammen foreldre og barn», hvor alle figurene med tekst er stiftet inn Informere om «Leselyst i Hemnes» Informasjonsbrosjyre om helsestasjonen og samarbeidspartnere Tverrfaglig samarbeid «Tidlig intervensjon» utføres	Ledende helsesøster og helsesøstrene som har disse kontrollene
6-7- månederskontroll	Spesielt fokus på språkutvikling og bøker på denne kontrollen Barna får utdelt ei bok fra Hemnes kommune + brosjyre om «Leselyst i Hemnes» og brosjyre om åpningstider på folkebiblioteket i Hemnes kommune «Tidlig intervensjon» utføres	Helsesøster
1.-årskontroll	Spesielt fokus på språkutvikling og bøker også på denne kontrollen «Tidlig intervensjon» utføres	Helsesøster
Andre kontroller; 3-, 4-, 5- og 10- månederskontroll	Snakke generelt om barns språk/språkutvikling. Samtale rundt teksten på figurene «Tidlig intervensjon» utføres på firemånederskontroll	Helsesøster
15-månederskontroll	Spesielt fokus på språkutvikling og bøker	Helsesøster
Toårskontroll	«Tidlig intervensjon» Observasjons-skjema som brukes på alle toåringer	Helsesøster
Fireårskontroll	«Tidlig intervensjon» Observasjons-skjema som brukes på alle fireåringer Syn sjekkes	Helsesøster
Seksårskontroll	Førskolekontroll Syn og hørsel spesielt viktig Alle seksåringer får utdelt ei bok fra Hemnes kommune på denne kontrollen + brosjyre/bokmerke fra "Leselyst i Hemnes"	Helsesøster

6.0 Barnehagene

I virksomhetsplan/årsplan for barnehagene skal det ligge planer for skriftspråkstimulering, språkgrupper og TRAS. Alle barnehager i kommunen har egne planer

6.1 Forebygging og tidlig innsats

<p>MÅL:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barn i Hemnes skal utvikle leselyst og leseglede! • Barn i Hemnes skal bli glad i bøker og lesing <p>Gjennom språkstimulering skal det:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skapes glede og interesse for bøker og lesing • Skapes undring og nysgjerrighet rundt språkets mangfoldighet • Opparbeides god språkforståelse og et godt ordforråd • Satses på forebygging, tidlig innsats og sosial utjevning <p>Høytlesing skal være en naturlig del av barns hverdag</p>	
UTVIKLINGSOMRÅDER	FORSLAG TIL TILTAK
<p>Foreldrenes rolle:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Foreldrene skal være gode språk- og rollemodeller for barna 	<p>Være gode lyttere og ha tid til å «høre»</p> <p>Turtaking</p> <p>Lese for barna</p> <p>Foreldrene forteller selv = stimulerer barna til å fortelle</p> <p>Fotoalbum</p> <p>Bøker av alle slag</p> <p>Spille spill</p> <p>Sanger og bevegelsessanger og -leker</p>
<p>Barnehagens rolle:</p> <ul style="list-style-type: none"> • informere foreldre om betydningen av lesing • ha konkrete tiltak og planer for å stimulere til mer lesing • ha konkrete tiltak og planer for å stimulere til undring over språket • personalet skal være gode språkmodeller for barna 	<p>Informere foreldrene om «lesing» på foreldremøter</p> <p>Rydderom og tid for lesing</p> <p>Legge lesing inn i årsplanen</p> <p>Samarbeide med skolen om fadderlesing – skolebarn leser for barnehagebarn</p> <p>Rikt og varierende utvalg av bøker</p> <p>Lesing og fortelling både med og uten konkrete/bilder</p> <p>Respekt for lesetida</p> <p>Synliggjøre skriftspråket i hverdagen. Bruke navn/bokstaver på plasser, utstyr osv.</p> <p>Bruke dokumentasjon fra hverdagen i samtaler med barna</p> <p>Bruke bilder, album, minnebok</p> <p>Dramatisering, rollespill, flanellograf</p> <p>Sanger og bevegelsessanger og -leker</p> <p>Rim og regler</p> <p>Forske på språket: lese, fortelle</p> <p>Samarbeide med folkebibliotek/bokbussen</p>

6.2 Språkstimulering

MÅL	
Den forberedende lese- og skriveopplæringen skal bidra til at barna utvikler et rikt og variert talespråk gjennom	
<ul style="list-style-type: none"> • å arbeide med nye ord og begreper/utvikle ordforråd • at alle barn som trenger det får språktrening • at barna utvikler et forhold til tekst • at barna blir kjent med symboler som tall og bokstaver • at barna utvikler kjennskap til bilder og media som kommunikasjonsmiddel • å forebygge lese- og skrivevansker 	
UTVIKLINGSOMRÅDER	FORSLAG TIL TILTAK
Ordforråd og begreper Barna skal: <ul style="list-style-type: none"> • utvikle et rikt og variert talespråk • utvikle morsmålet 	Systematisk begrepsinnlæring i naturlige situasjoner Samtaler og undring Fortelle historier Gjenfortelling
Språklig bevissthet og fonologiske ferdigheter Barna skal jobbe med <ul style="list-style-type: none"> • oppmerksomhet for lyd • rim og regler • stavelsesdeling • forlydsanalyse 	Lek med språket Snakke om og analysere språket som system Lytte ut lyder – lyttetrening Rim og regler hver dag Klappe stavelser Bruke ”Språklig oppmerksomhet”, åttmånederskurset I samarbeid med logoped lages det annet opplegg tilpasset minoritetsbarn Barn som ikke går i barnehage får tilbud om å delta på åttmånederskurset Språkgrupper
Bokstav- kunnskap Barna skal <ul style="list-style-type: none"> • møte symboler for bokstaver og tall • vite hva en bokstav er • finne bokstaven til lyder 	Henge opp bokstaver og tall i barnehagen Logolesing Ordbilder Karlstad Magnetbokstaver m.m.
Skriving <ul style="list-style-type: none"> • Barna skal få møte tekst som viser at tale kan skrives • Fokus på blyantgrepet 	Lekeskriving Lek med tastaturet på PC Kontinuerlig innlæring av blyantgrepet
Digital kompetanse Barna skal <ul style="list-style-type: none"> • ha tilgang til digitale verktøy 	La barna bli kjent med de ulike verktøyene innenfor digital kompetanse, og bruke dem som virkemiddel som støtter språkutvikling Lære barna å innhente kunnskaper ved å ha digitale verktøy tilgjengelige.
Observasjon Forebygge lese- og skrivevansker	TRAS Barnehagen observerer de barna som er i barnehagen Dersom det gjennom observasjon, og eventuelt videre kartlegging, avdekkes språkvansker skal barnet få tilbud om språkstimulering i barnehagen

6.3 Observasjon

I barnehagene i Hemnes observeres alle barn med observasjonsverktøyet TRAS. Med utgangspunkt i TRAS og annen observasjon/bekymring fra foreldre/personale vil barnehagen sette i gang videre kartlegging ved behov. Dette må skje i samarbeid med foreldre, kommuneløped og spesialpedagog.

I barnehagen har man et ansvar for å følge opp barnas språkutvikling. Målet er å komme tidlig inn dersom barn har behov for ekstra støtte og hjelp. Det vil si at man jevnlig observerer barn og barnegruppen og har en god kommunikasjon med foreldrene, slik at man tidlig kan avdekke avvik/bekymringer. Ved bekymringer vurderer man ytterligere tiltak og observasjoner i samarbeid med barnets hjem, kommunens logoped og spesialpedagog. Da har man ulike verktøy som kan være nyttig å ta i bruk, f.eks. Askeladden, Reynell og ulike språklydsprøver.

I «Leselyst i Hemnes» 2008 ble det innført skriftspråkstimulering for femårsgruppa (åttmånederskurset). De barna som eventuelt ikke går i barnehage, skal få tilbud om å delta på timene med åttmånederskurset. Dette videreføres i leselystplanen 2016-2020.

Alle barnehagene skal følge *progresjonen* i åttmånederskurset.

Det kan ikke understrekes sterkt nok at grunnlaget for barns leseferdigheter i skolen legges i førskolealder.

6.4 Hva skal overleveres fra barnehagen til skolen?

Foreldrene skal skrive under på at de godtar formidling av informasjon om deres barn. Etter samtykke med foreldre overleveres kopi av:

- TRAS skjema + eventuelt annet observasjonsmaterieil
- siste foreldresamtale
- siste halvårsrapport
- siste IOP
- siste sakkyndige vurdering
- skjemaet «Overgang fra barnehage til skole»

6.5 Overgang fra barnehage til skole, foreldresamtale

For å kunne tilrettelegge skolestart best mulig for alle barn, er det erfart at det er viktig å vite litt om det enkelte barnet. Derfor er det ønskelig at foreldre og barnehagen fyller ut dette skjemaet. Informasjonen vil være tilgjengelig for skolen og eventuelt SFO.

Barnets navn:

Barnehage:

Hvor lenge har barnet gått i barnehage:

1. Barnets interesser, sterke sider:
2. Omsorg, lek og læring:
3. Kropp, bevegelse og helse:
4. Kommunikasjon, språk og tekst: TRAS/førskolegruppe
5. Kunst, kultur og kreativitet:
6. Kommentarer fra foreldre/foresatte:

Sted / dato:

Pedagogiskleder/styrer:

Foreldre / foresatte:

6.6 Samarbeidsrutiner mellom barnehage og skole i forbindelse med skolestart

Hovedmålsettingen er at skolen gjennom samarbeid med foreldre/foresatte og barnehagen før skolestart, skal være rustet til å gi det enkelte barn en bedre oppfølging og tilrettelegging. Samarbeid knyttet til skolestart er en del av arbeidet med å sikre alle barn i Hemnes kommune en best mulig oppvekst. Skolestart representerer en ny epoke i barnets og familiens liv, og vi ønsker at alle skal få en GOD START!

TID	TILTAK	ANSVARLIG
Oktober/ november	Gjennomgang av klasselistene fra folkeregisteret Kartlegging av antall femåringer i barnehager som skal begynne på skolen Samtale mellom rektor og styrer angående ressursbehov for kommende	Rektor
Oktober/ november	Avholde ansvarsgruppemøter for barn under § 5.7	PPT Rana v/saksbehandler
Januar/februar	Skolen sender ut brev til alle som skal innskriveres i neste års 1. klasse, sammen med "samtykkeskjema"	Rektor
Februar/mars	Skolen innkaller til første møte med barnehage (styrer og pedagogisk leder), logoped og helsesøster. Fagpersoner innkalles ved behov. På møtet utarbeides en tidsplan for hva som skal skje videre utover våren - med ansvarsavklaring. Informasjon om denne fremdriften sendes også de barna som ikke går i barnehage. Det gis også generell info om barnegruppene på møtet.	Rektor/styrer
April/mai	Barna besøker skolen, sammen med en voksen. Det skal være minimum to besøk i løpet av våren. Hvis førsteklasselærer er bestemt, er det ønskelig at læreren besøker barnehagen før sommerferien	Rektor/styrer
Mars/april	Foreldresamtaler	Styrer/pedagogisk
Mai/juni	Andre samarbeidsmøter mellom barnehagen, skolen, logoped, helsesøster - og eventuelt barnevern På møtet skal alle barn gjennomgås	Rektor
Mai/juni	Foreldremøte for kommende 1. klasse	Rektor

7.0 Skole

7.1 Lesing i alle fag:

Til hvert fag i Kunnskapsløftet er det en beskrivelse av hva lesing i faget innebærer. Matrisen under viser hvilke ulike aspekt ved lesing som skal vektlegges i hvert fag, hvilke teksttyper og hvilke ulike meningsskapende ressurser elevene skal kunne lese. Matrisen viser at elevene skal få møte og bruke et mangfold av tekster i ulike sjangre, og det at de skal få møte autentiske tekster, ikke bare læreboktekster, forsterker skolens mandat om livslang læring.

[Udir.no: Lesing som grunnleggende ferdighet](#)

FAG	ASPEKT VED LESING	TEKSTTYPER OG MENINGSSKAPENDE RESSURSER
Engelsk	Lese med flyt og forståelse, utforske, lære av, reflektere, skaffe seg innsikt.	Ulike typer engelskspråklige tekster av varierende lengde og kompleksitet.
Fremmedspråk	Forstå, utforske og reflektere	Stadig mer krevende tekster.
Kroppsøving	Hente, tolke, forstå informasjon, vurdere	Fagspesifikke tekster, kart, symboler
Kunst og håndverk	Tolke, lese og forstå	Tegn og symboler, ulike tekstuttrykk, diagrammer, visuelle representasjoner, bruksanvisninger og arkitekttegninger
Musikk	Tolke og forstå, reflektere	Musikalske uttrykk, symboler, tegn og former for notasjon. Lesing av tekster
Mat og helse	Granske, tolke, reflektere, vurdere kritisk	Tekster fra dagligliv og yrkesliv, sammensatte tekster som inneholder matematiske uttrykk, grafer, diagram, tabeller, symbol, formler, logiske resonnement.
Matematikk	Finne informasjon, forstå og bruke symbolspråk og uttrykksformer, sortere, reflektere, analysere, sammenfatte informasjon fra ulike element, vurdere form og innhold.	Sammensatte tekster i bøker, aviser, bruksanvisninger, regelverk, brosjyrer og digitale kilder.
Naturfag	Forstå og bruke naturfaglige begreper, symboler, figurer, argumenter, kunne identifisere, tolke, bruke og sammenligne informasjon, kritisk vurdere troverdighet og relevans.	Bredt utvalg sjangre fra nåtid og fortid på skjerm og papir
Norsk	Få innsikt, finne informasjon, forstå, forholde seg kritisk og selvstendig til, tolke, reflektere over og vurdere.	Fortelling og fagstoff i tradisjonell og multimodal form
KRLE	Opplive, forstå, innhente informasjon, tolke, reflektere	Faglige tekster, visuelle framstillinger, bilder, film, tegninger, grafer, tabeller og kart.
Samfunnsfag	Forstå, utforske, tolke, reflektere, søke målrettet etter informasjon, behandle, bruke informasjon, sammenligne informasjon fra ulike kilder, kritisk vurdere kilders relevans, troverdighet og formål.	Tekster fra dagligliv og yrkesliv, sammensatte tekster som inneholder matematiske uttrykk, grafer, diagram, tabeller, symbol, formler, logiske resonnement.

7.2 Hva kjennetegner en god leselærer?

En god leselærer:

- har tro på at alle elever kan bli flinkere til å lese, og de vet at elever på sammen trinn kan være på svært forskjellig nivå. Derfor fokuserer de på den enkelte elevs forutsetninger, interesser og forkunnskaper.
- vet hvilke strategier gode lesere bruker, og hvordan de skal hjelpe alle med å bli strategiske lesere.
- er klar over at det er viktig å motivere elevene.
- passer på at elevene har tilgang til et bredt utvalg av tekster i ulike sjangere, ikke bare for at de skal kunne velge og vrake, men like mye fordi det er viktig å bruke mange forskjellige tekster når en skal lære gode lesestrategier.
- har god tekstkompetanse, spesielt innen fag som de underviser i.
- utnytter ulike lærings situasjoner til å arbeide med lesestrategier, for når elevene likevel skal lese, vil dette arbeidet både styrke forståelsen og gjøre dem til bedre og mer strategiske lesere.
- har tro på at vurdering kan gi viktig informasjon både til læreren og til eleven, og de vurderer elevene på mange ulike måter og for forskjellig formål. De legger særlig vekt på å vurdere elevene underveis i læringsprosessen, slik at både lærere og elever til enhver tid vet hva som er elevenes sterke og svake sider.

Astrid Roe (2008): *Lesedidaktikk etter den første leseopplæringen*. Universitetsforlaget

7.3 Digital lesing og skriving

Lesing av digital tekst krever flere ferdigheter enn lesing på papir. Digital lesing kan utjevne forskjeller mellom elevene, men skolens digitale praksis er avgjørende.

Det er liten tvil om at digital lesing har kommet for å bli, og at dagens barn og unge etter all sannsynlighet vil forholde seg til digital tekst i langt større grad enn trykket tekst. Mange av dem gjør det kanskje allerede i dag. Skolen har derfor et stort ansvar for å gjøre elevene gode på digital lesing, siden det er noe av det viktigste de må kunne videre i livet. Skal vi ruste elevene for framtida, må de lære seg gode (digitale) lesestrategier.

Lesing på nettet krever andre ferdigheter enn hva som trengs ved papirlesing. Den største forskjellen på digital og trykket tekst er hyperlenking. Ved lesing på papir blir lesingen som regel lineær – på nettet leser vi mer assosiativt; vi klikker på en lenke og kommer ut av startteksten. Lesingen blir interaktiv. Ferdigheter i navigasjon er avgjørende for å kunne lese digitalt.

Anne Mangen har også sammen med Åse Kristine Tveit gjennomført en undersøkelse blant 143 10.klassinger som viser at ungdommene foretrekker e-bok framfor papirbok. Særlig

gutter og motvillige lesere er mer positive til e-bok enn papirbok.

(<http://digitaldidaktikk.no/refleksjon/detalj/digital-lesing>)

Skolene i Hemnes følger www.iktplan.no. IKT-plan er Senter for IKT i utdanningens plan for øving av digitale ferdigheter i grunnskolen. Innholdet er i henhold til gjeldende læreplan fra 2006, Kunnskapsløftet og rammeverk for digitale ferdigheter, fastsatt av Kunnskapsdepartementet, januar 2012. Planen inneholder kompetansemål for 1. til 10. trinn og har nyttige ressurser koblet opp mot alle målene.

I og med at skrivning i hovedsak foregår digitalt på alle arbeidsplasser, er «malskriving» også blitt aktualisert i læreplanen. «Malskriving» vil si at man går inn i en ferdig tekst og bytter ut enkelte ord og setninger for å få teksten til å passe med det en skal formidle. (for eksempel faste brev der en bare bytter ut navn og dato, årsrapporter der en endrer enkelte punkt. IOP-er).

For elever som synes det er vanskelig å komme i gang med skrivning (for eksempel: «Vet ikke hva jeg skal skrive om»), er dette god hjelp. Maltekstene sier tydelig hva som er forventet og er dermed vurderingskriterier så vel som skrivestarter.

Lærere på alle trinn må søke etter gode eksempeltekster og dele dem med andre lærere slik at vi har et bredt utvalg innenfor alle sjangre.

7.4 Lesestrategier/ læringsstrategier

Jo tidligere elevene lærer å bruke forskjellige lesestrategier, jo bedre sjanse har de til å bli gode lesere. Det ideelle er å starte med dette samtidig med at elevene lærer seg å lese. På skolene i Hemnes skal vi jobbe med læringsstrategier allerede fra 1. trinn.

STRATEGIER FORDELT PÅ TRINN	1	2	3	4	5	6	7	8 – 10
Førlesing – forkunnskap	X	X	X	X	X	X	X	X
Tankekart	X	X	X	X	X	X	X	X
Å lese tabeller		X	X	X	X	X	X	X
Nøkkelord		X	X	X	X	X	X	X
Fri form-kart				X	X	X	X	X
VØL-skjema				X	X	X	X	X
Bruke ordliste, stikkordsregistrering					X	X	X	X
Finne likheter og ulikheter					X	X	X	X
BISON					X	X	X	X
Vennediagram						X	X	X
Faktanotat						X	X	X
To-kolonne						X	X	X
Spoletekst						X	X	X
Læresamtale								X
FOSS								X

7.5 Kartleggingsrutiner og kartleggingsverktøyet VOKAL

Skolene i Hemnes har felles rutiner for kartlegging. Alle kartleggingsprøvene legges i VOKAL.

VOKAL er et omfattende verktøy, der en kan følge elevenes utvikling over tid. Lærere får sammenstilt resultatene fra kartleggingsprøver og vurderingsverktøy i én løsning, og en trygg og strukturert oppbevaring av elevenes fremgang i fag og grunnleggende ferdigheter. Slik kan skoleeier og ledere bedre følge opp gjennomføringen og analysere aggregerte vurderingsresultater på gruppe-, skole- og kommunenivå.

Kartleggingsprøver er konstruert for å skille ut de elevene som skårer under en «kritisk grense» (bekymringsgrense), og som dermed gir grunn til spesiell bekymring. Da kan en bruke resultatene for å undersøke om det er elever som trenger ekstra oppfølging i den aktuelle ferdigheten/faget.

7.6 Kartleggingsprøver for skolene i Hemnes

Trinn 1				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
September	Norsk	Carlsten	Brukes i klassen og som grunnlag for samtaler med foresatte på høsten	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Lesing	Udir		
Fastsettes av Udir	Regning	Udir		

Trinn 2				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
September	Norsk	Carlsten	Brukes internt til justering/ tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Matematikk	Udir		
Fastsettes av Udir	Leseferdigheter	Udir		

Trinn 3				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
September	Norsk	Carlsten	Brukes internt til justering/ tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Lesing	Udir		
Fastsettes av Udir	Engelsk – lesing og lytting	Udir		
Fastsettes av Udir	Regning	Udir		

Trinn 4				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
September	Norsk	Carlsten	Brukes internt til justering/ tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Kartlegging av digitale ferdigheter	Udir		
April/mai	Eksempelprøver for 5. trinn skal gjennomføres	Udir		

Trinn 5				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
September	Norsk	Carlsten	Brukes internt til justering/ tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Engelsk	Udir		
Fastsettes av Udir	Lesing	Udir		
Fastsettes av Udir	Regning	Udir		
Fastsettes av Udir	Norsk- skrivning	Udir		

Trinn 6				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
September	Norsk	Carlsten	Brukes internt til justering/ tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Lesing	Udir		
Fastsettes av Udir	Regning	Udir		

Trinn 7				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
September	Norsk	Carlsten	Brukes internt, justering/ tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Norsk – skrivning	Udir		
April/mai	Matematikk	Halvdagsprøve	Felles prøver i kommunen	
April/mai	Engelsk	Halvdagsprøve	Brukes i overføringsmøter til ungdomstrinnet	
April/mai	Norsk	Halvdagsprøve		

Trinn 8				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Fastsettes av Udir	Lesing	Udir	Brukes internt, justering/tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Regning	Udir		
Fastsettes av Udir	Engelsk	Udir		
Fastsettes av Udir	Digitale ferdigheter	Udir		Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Norsk- skrivning	Udir		

Trinn 9				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Fastsettes av Udir	Lesing	Udir	Sier hva de har lært så langt i ungdomsskolen	Kontaktlærer/ rektor
Fastsettes av Udir	Matematikk	Udir		
Høst/vår	Norsk	Tentamen	Brukes internt til justering/ tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ faglærer/rektor
Høst/vår	Matematikk	Tentamen		
Høst/vår	Engelsk	Tentamen		

Trinn 10				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Norsk	Tentamen	Brukes internt, justering/tilpasning av undervisning	Kontaktlærer/ faglærer/rektor
Høst/vår	Matematikk	Tentamen		
Høst/vår	Engelsk	Tentamen		

7.7 Alternative kartleggingsprøver av lese- og skriveferdigheter

Ordkjedetest

Ordkjedetesten er en gruppeprøve som kartlegger elevens ferdighet til å avkode ord. Testen er standardisert for elever på trinn 3- 10, samt videregående skole og voksne. Testen er en screeningsprøve, men den fanger opp de elever som har vansker med ordavkodningen. Testen er lett å bruke, og det tar bare 10 minutter å gjennomføre hele den.

Språk 6-16

Testmaterieell for enkeltelever. Språk 6 - 16 er en screeningtest av språkvansker, for barn og unge mellom 6 og 16 år. Testen tar sikte på å besvare spørsmål som «er elevens språklige ferdigheter adekvate for hans/hennes alder og bør denne eleven henvises videre for en fullstendig kartlegging av språkvanskene?»

<http://lesesenteret.uis.no/lese-og-skrivevansker/tiltak/spraak-6-16-article82682-12699.html>

KALS-testen

En kartleggingsprøve for å avklare lese- og skriveferdigheter hos elever. Består av ulike lese- og skriveprøver, elevskjema for egenvurdering, intervju-skjema for elevsamtale, lærerveiledning og skåringsmanual. I tillegg er det et profilskjema for enkeltelev og registreringskjema for samlet klasse.

Arbeidsprøven

En samling oppgaver som er relevante ved kartlegging av lese- og skriveferdighet hos elever i grunnskolen. Den kan benyttes i forhold til enkeltelever som skårer svakt på gruppeprøver eller elever som av andre grunner bør kartlegges med henblikk på å lage et tilpasset undervisningsopplegg.

<http://www.statped.no/Laringsressurs/Fag/Sprak-og-tale/Arbeidsproven>

7.8 Ansvar og oppfølging etter kartlegging

Foreldrene skal få god og grundig informasjon om skolens kartleggingsrutiner, om hva som kartlegges, når og hvorfor. De skal få tilbakemelding om resultatene med konkret informasjon om eget barn og barnets ferdighetsnivå i forhold til resten av klassen og «landsnormen». I samtaler med elev og foresatte er det viktig at det ikke bare fokuseres på eventuelle problemområder. Det er også av stor betydning å gi tilbakemeldinger om elevenes sterke sider og mestringsområder.

Læreren vil gjennom systematisk kartlegging, kunne følge det enkelte barns lese- og skriveutvikling og få nyttig oversikt over egen klasse. Resultater skal legges inn i VOKAL.

Hun/han vil få kunnskap og informasjon om hvilke områder som bør vektlegges i undervisningen.

Rektor har ansvar for at skolen følger rutinene for kartlegging og registrering av resultatene i VOKAL. Etter kartleggingen skal ledelsen drøfte resultatene med lærerne, vurdere hva skolen må gjøre og iverksette nødvendige tiltak for å forbedre leseferdighetene.

Skoleeier har ansvar for å utarbeide rutiner for kommunal oppfølging av den obligatoriske kartleggingen. Etter innspill fra skolene skal kommunen planlegge og gjennomføre nødvendig kurs og kompetanseheving for lærere.

TPO teamene (tilpasset opplæringssteam) ved skolene følger opp elevene/ faglærerne når det gjelder kartlegging, tiltak og oppfølging av de elevene som trenger det.

Handlingshjul ved fagvansker

Fase 1: kartleggingsfase

Skolen kartlegger elevens vansker, i samarbeid med foresatte og om nødvendig med bistand fra andre som f.eks. kommunelogoped eller PPT.

Skolen vurderer om eleven får tilstrekkelig tilrettelagt undervisning.

Fase 2: utprøvningsfase

Skolen gjennomfører og evaluerer tiltak. Eventuelle nye tiltak iverksettes ved behov.

Dersom tiltak ikke gir ønsket effekt, forberedes oppmelding til PPT.

Før oppmelding skal saken drøftes i skolens pedagogiske lederteam eller TPO-team.

Fase 3: utredningsfase

PPT gjør utredninger, i samarbeid med elev, foresatte og skole.

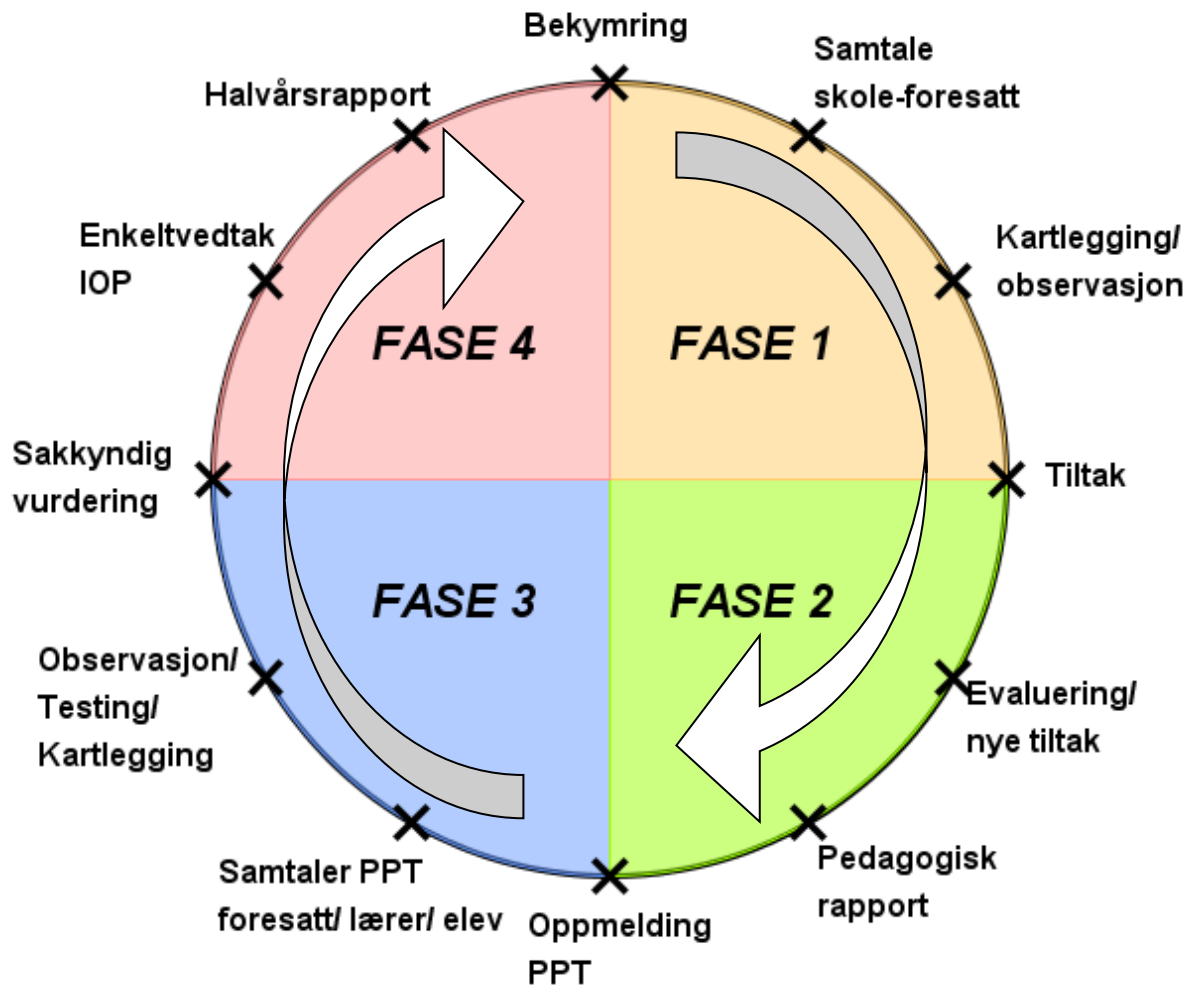
PPT skriver sakkyndig vurdering. Denne kan konkludere med behov om spesialundervisning.

Fase 4: spesialundervisning

På bakgrunn av sakkyndig vurdering, skriver rektor enkeltvedtak.

Ved behov for spesialundervisning utarbeider skolen IOP og setter i verk tiltak i samsvar med enkeltvedtak og IOP.

I løpet av mai utarbeider skolen årsrapport.

7.9 Vurdering

§ 3-11.Undervegsvurdering

Undervegsvurdering i fag skal brukast som ein reiskap i læreprosessen, som grunnlag for tilpassa opplæring og bidra til at eleven, lærlingen og lærekandidaten aukar kompetansen sin i fag. Undervegsvurderinga i fag, i orden og i åtferd skal givast løpande og systematisk og kan vere både munnleg og skriftleg. Undervegsvurderinga skal innehalde informasjon om kompetansen til eleven, lærlingen og lærekandidaten og gi rettleiing om korleis ho eller han kan utvikle kompetansen sin i faget.

Eleven, lærlingen og lærekandidaten har minst éin gong kvart halvår rett til ein samtale med kontaktlæraren eller instruktøren om utviklinga si i forhold til kompetansemåla i faga. Samtalen kan gjennomførast i samband med halvårsvurderinga utan karakter, jf. § 3-13 og i samband med samtalen med foreldra etter § 20-3 og § 20-4.

Læraren skal i undervegsvurderinga vurdere om eleven har tilfredsstillande utbytte av opplæringa, jf. opplæringslova § 5-1 og § 5-4.

§ 3-13. Halvårsvurdering i fag for elever

Halvårsvurdering i fag er ein del av undervegsvurderinga og skal syne kompetansen til eleven opp mot kompetansemåla i læreplanen for faget. Ho skal også gi rettleiing om korleis eleven kan auke kompetansen sin i faget. Det skal givast skriftleg og/eller munnleg halvårsvurdering utan karakter gjennom heile grunnopplæringa.

Frå 8. årstrinnet skal eleven i tillegg ha halvårsvurdering med karakter. Halvårsvurderinga med karakter skal gi uttrykk for den kompetansen eleven har nådd ut frå det som er forventa på tidspunktet for vurderinga. Halvårsvurdering med karakter skal givast skriftleg.

Halvårsvurderinga skal frå 8. årstrinnet gjennomførast midt i opplæringsperioden på kvart årstrinn, og ved slutten av opplæringsåret for fag som ikkje blir avslutta, jf. læreplanverket.

Rektor har ansvaret for at faglæraren gjennomfører halvårsvurdering med og utan karakter. Dersom rektor er i tvil om reglane for halvårsvurdering er følgde, kan rektor be om ny fagleg vurdering før karakterane blir fastsette

https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_4-2#§3-11

7.10 Rutiner ved skifte av skole/trinn kontaktlærer

For å sikre en best mulig overgang mellom trinn og skoler, og skifte av kontaktlærer, har prosjekt "Leselyst i Hemnes" utarbeidet rutiner for disse overgangene. Dette er i hovedsak med tanke på å følge opp hver enkelt elevs lese- og skriveprosess, og selvfølgelig annen viktig informasjon!

TID	TILTAK	ANSVAR
Høst	Konferansetimer høst: Foreldrene skal godkjenne at informasjon overføres mellom barne- og sentralskolene	Rektor på barneskolene og kontaktlærer
November	Sentralskolene kontakter barneskolene. Gjennomgang av elever med behov for § 1.2 eller § 5.1.	Rektor på sentralskolene
Januar/februar	Sentralskolene tar kontakt med barneskolene. Avtaler besøksplan for elevene som skal over på sentralskolene. Minimum tre besøk i sin "nye" klasse.	Rektor på sentralskolene
Juni	<p>SETT AV TID til overføringsmøter mellom trinnlærere og skifte av kontaktlærere!</p> <p>Ved skifte av trinn + kontaktlærer skal alle elevmapper gjennomgås!</p> <p>Fokus på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Siste kartleggingsprøver; de som er over kritisk grense=ok. De som er i faresonen: Hva må gjøres? • De med lese- og skrive vansker; hva er gjort- og hvordan arbeides det videre. • Elever med tilpasset opplæring § 1.2 og spesialundervisning § 5.1. • For de elever som har sakkyndigvurdering, skal denne + IOP + siste halvårsrapport gjennomgås. 	<p>Rektor</p> <p>Rektor + kontaktlærer</p>

8.0 Ressurser

8.1 Lenker

Ungdomstrinn i utvikling/Lesing

<http://www.udir.no/Utvikling/Ungdomstrinnet/Lesing/>

Opplæringsloven:

https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_4-2#§3-11

Skrivesenteret

<http://skrivesenteret.no/>

Lesesenteret

<http://lesesenteret.uis.no/>

Fagbok i bruk

http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/B%C3%B8ker%20og%20hefter/pdf_utgaver/UIS_Fagbok_i_bruk_web.pdf

Språk, stimulans og læringslyst

<http://www.hioa.no/About-HiOA/Centre-for-Welfare-and-Labour-Research/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2010/Spraak-stimulans-og-laeringslyst-tidlig-innsats-og-tiltak-mot-fracfall-i-videregaaende-opplaering-gjennom-hele-oppveksten>

<http://www.iktforelever.no/>

8.2 Andre ressurser

Ingvar Lundberg/Katarina Herrlin, Cappelen Akademiske forlag, God leseutvikling. ISBN978-82-02-27415-3 (kartleggingsskjema/vurderingsskjema for elevens leseutvikling).

9.0 Kilder

Hemnes kommune: «*Leselyst i Hemnes*» (2008)

Hemnes kommune: Kommuneplanens samfunnsdel

Hemnes kommune: Kommunedelplan for barn og unge

Hemnes kommune: «Læringslyst og kvalitet 2014 – 2022»

Hagtvatn (2002): Tidlige forløpere til lesevaner https://www.idunn.no/spesped/2002/02-03/tidlige_forloperer_til lesevaner

Lundberg m.fl. (1998) : http://www.broaschehoug.no/file/ci/44743944/2_trinn_pdf.pdf

Birgita Allgard, Margret Rudqvist og Bo Sundblad (2009): *Den nye LUS-boken*. Cappelen akademiske forlag

<http://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/god-leseopplaring--for-larere-pa-ungdomstrinnet/lesing-som-grunnleggende-ferdighet/>, 22. august 2016

Astrid Roe (2008): *Lesedidaktikk etter den første leseopplæringen*. Universitetsforlaget

<http://digitaldidaktikk.no/refleksjon/detalj/digital-lesing>, 22. august 2016

https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_4#§3-11, 22. august 2016